

ÚJ LEHETŐSÉGEK A SZAKMAI KÉPZÉS FEJLESZTÉSÉRE

Jelen írás arra törekszik, hogy úgy tekintse át a Nemzeti Fejlesztési Terv második szakaszát, hogy közben elemezze a magyar szakképzés fejlesztését szolgáló pályázati lehetőségek rendszerét, ugyanakkor az is a szándéka, hogy Társadalmi Megújulás Operatív Program (TÁMOP) és Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP) programok összehasonlító elemzésével vizsgálja a jelenlegi fejlesztési lehetőségeket.

ÚJ KERETEK

A 2002-ben aláírt Koppenhágai Nyilatkozat a szakképzés minőségének javítását, a szakképzési rendszerek európai szintű átjárhatóságának és átláthatóságának biztosítását, valamint az ehhez szükséges eszközök kidolgozását tűzte ki célul. A következő években – 2004-től az Európai Unió tagjává váló Magyarország esetében is – a megvalósuló fejlesztési programokban kiemelt helyet foglalt és foglal el az egész életen át tartó tanulás elősegítése, valamint a szükséges intézményi reformok előfeltételét jelentő fizikai infrastrukturális háttér – az intelligens iskola – megteremtése. Az immár 27 országból álló közösség jelenlegi törekvéseinek középpontjában a hatékonyabb foglalkoztatást segítő szakmai és területi mobilitás ösztönzése, valamint az európai identitás erősítésének szándéka áll. A lisszaboni folyamat többnyire olyan témakörökben kezdeményezi a közös tervek kidolgozását és végrehajtását, amelyek hagyományosan a nemzeti felelősség (kompetencia) körébe tartoznak.

Az Európai Unió fejlődésével kapcsolatban számos olyan feladat adódik, melyek összehangolt irányítása nélkül a fő célok – elsősorban a versenyképesség növelése – nem valósíthatóak meg, ezért indokolt ezeknek a területeknek az EU felelősségi körébe (kompetenciájába) történő bevonása. Többek között ide tartozik a munkaerőpiac és a foglalkoztatás, a szociális gondoskodás és a jóléti rendszerek, az adók rendszere, az oktatás és képzés, a kutatás és fejlesztés, az innováció valamint a vállalatok alapításának szabályozása.

ÚJ FEJLESZTÉSI PÁLYA

A Nemzeti Fejlesztési Terv (NFT) második szakaszában – 2007 és 2013 között – a TÁMOP és a TIOP pályázati lehetőségeivel, valamint az európai uniós források segítségével valósulhatnak meg a kitűzött célok. Indokolt összehasonlítani a két program rendszerét, különös tekintettel a pedagógusképzés átalakulására, illetve az új programokra, törekvésekre fókuszálva. A közoktatásban, a szakképzésben, a felnőttképzésben és a felsőoktatásban számtalan lehetőség kínálkozik az intézményi fejlesztésekre a tudásalapú társadalom megteremtése – mint hosszabb távú cél elérése – érdekében. A tudásalapú társadalom megteremtésének fontos feltétele, hogy a felsőoktatás hagyományos tudásmegosztó szerepe bővüljön a tudományos kutatás és az innovatív tudásalkalmazás területeivel.¹

Az NFT és a hazai fejlesztési elképzelések intézkedéseinek hosszú távú célja a lakosság életminőségének javítása volt. Prioritásként jelent meg az egész életen át tartó tanuláshoz szükséges készségek, képességek és kompetenciák fejlesztése; a szakképzés és felsőoktatás módszertani és szerkezeti átalakítása, valamint a munkahelyteremtést elősegítő képzések indítása, illetve a felnőttképzés rendszerének fejlesztése. Témánk szempontjából kiemelendő – az egész életen át tartó tanulás politikájának részeként – az oktatás és képzés támogatása. Ez különösen indokolt, hiszen az emberi erőforrásban rejlő tartalékok kiaknázásának elengedhetetlen feltétele a „tanuló társadalom”, és ennek eredményeként a „tudásalapú társadalom” megteremtése, illetve fejlesztése. Ezeknek a céloknak az elérése csak hosszabb távon, az élethosszig tartó tanulás során lehetséges.

A munkaerő-piaci szükségletekre reagáló hatékony és jól működő oktatási és képzési rendszer a tudásalapú gazdaság fejlődésének és a foglalkoztatási szint növelésének kulcstényezője. A Strukturális Alapok forrásaiból – az operatív programok közül – a Humán erőforrás Operatív Program (HEFOP) részesedett a legnagyobb mértékben. Az alábbi erősségeket, gyengeségeket, lehetőségeket és veszélyeket mérlegelő SWOT-elemzés (1. táblázat) a program egészét figyelembe véve kísérli meg elemezni a tapasztalatokat. Ezzel a vizsgálattal olyan elemek is a felszínre kerülhetnek, amelyek eddig nem tartoztak a program által vállalt értékek közé, de ennek ellenére fontos szerephez juthatnak a jövőben.

1 A Nemzeti Fejlesztési Terv 2004-2006 között megvalósult első szakasza stratégiai céljával tűzte ki Magyarország Strukturális Alapokból támogatható fejlesztéspolitikai célkitűzéseit és prioritásait. Az NFT I. időszaka alatt 12 085 lezárt pályázat és 682,2 Mrd Ft kifizetett támogatás valósult meg.

1. táblázat. A HEFOP tapasztalatainak SWOT analízise

<p>Erősségek (S)</p> <ul style="list-style-type: none"> • a szélessávú hálózatok fejlesztése a Sulinet program keretében • a bolognai folyamathoz illeszkedő infrastrukturális fejlesztések a felsőoktatásban • a felnőttképzést szolgáló fejlesztések 	<p>Gyengeségek (W)</p> <ul style="list-style-type: none"> • elégtelen informatikai eszközellátottság a közoktatásban, ami nehezíti az IKT-kompetenciák elsajátítását • a felsőoktatási intézmények nem képesek megfelelni az expanzió, a technológiai fejlődés és a helyi gazdaság által támasztott igényeknek
<p>Lehetőségek (O)</p> <ul style="list-style-type: none"> • a magántőke fokozott bekapcsolódása a fejlesztésbe • az egyes intézményrendszerek működésének racionalizálása nyomán felszabaduló kapacitások gazdasági hasznosítása egyéb tevékenységekre 	<p>Veszélyek (T)</p> <ul style="list-style-type: none"> • az intézményi reformok részleteinek kérdésében nem jön létre a megvalósításhoz elengedhetetlen konszenzus meghatározó társadalmi, politikai tényezők között • a társadalomban csökken a hajlandóság és/vagy a képesség a humán szolgáltatások infrastruktúrájának működtetési és fejlesztési költségeihez való hozzájáruláshoz

A SZAKKÉPZÉS ÚJ PERSPEKTÍVÁI

A HEFOP 3.2.1 központi program keretében jelentősen megújult a magyar szakképzés szerkezete. A Nemzeti Szakképzési és Felnőttképzési Intézet (NSZFI) a jóváhagyott ütemterv szerint készítette el javaslatát az új szerkezetű Országos képzési jegyzékre (OKJ), melyet az egyeztetések után, az oktatási miniszter az 1/2006. (II. 17.) rendeletében adott ki. Az új szerkezetű modulárisan építkező OKJ főbb jellemzői a következők:

- Átjárhatóság a szakképesítések között.
- A szakképesítések modulrendszerű felépítése, közelítve a piaci igényeknek megfelelő rugalmassághoz.²
- Rövidebb idő alatt megszerezhető rész-szakképesítések, amelyek a munkaerőpiac által elismert kompetenciákat igazolnak, illetve lehetővé teszik egy kevésbé összetett munkakör ellátását. (A rész-szakképesítés birtokában folytathatók a tanulmányok.)

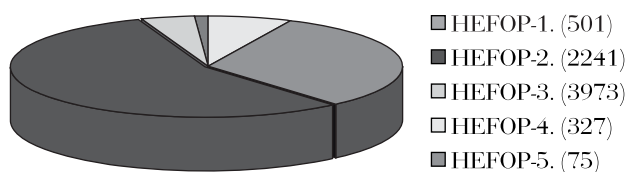
2 Finnországban, most van folyamatban a szakképzési rendszer átalakítása. A képzés moduláris szerkezeti átalakítása növeli a munkaadói igények figyelembevételének lehetőségét. A finn Technológiai Ipari Szövetség és az iparágak vállalatai az oktatási intézményekkel együttműködésben regionális szintű modelleket dolgoznak ki az egyéni oktatási és karrierútvonalakra, az egyes szakterületeken szakképesítést szerettek és a már foglalkoztatott szakemberek számára egyaránt. A gyakorlat, a munkában megszerzett tudás és a virtuális tanulási környezet így az oktatás irányának részévé válhat.

- Megteremtődött az alapja a korábban formális vagy nem formális úton megszerzett tudás elismerésének és a kompetenciák beszámításának.
- A képzés megkezdéséhez szükséges iskolai végzettség hiánya esetén – de a képzés megkezdéséhez szükséges bemeneti kompetenciák birtokában – ugyancsak meg lehet kezdeni a szakképzést.
- Gyorsabban és gazdaságosabban korszerűsíthető a szakképesítések tartalma.

Az eredeti célok szerint kialakított OKJ-ba sorolt szakképesítések moduljainak kidolgozására, majd – két kiválasztott szakmacsoportban – a bevezetésükre 2006 szeptemberétől került sor a HEFOP során megalakított Térségi Integrált Szakképző Központokban (TISZK). A tervek szerint a kidolgozott programmodulok alapul szolgálhatnak az iskolarendszeren kívüli képzésekhez, valamint a távoktatáshoz is. Bár a megvalósítás folyamata elhúzódott, de az eredeti céloknek megfelelően valósult meg.

Egy másik lényeges fejlesztés során – a HEFOP 3.2.2. és 4.1.1. programok keretében – a TISZK-ekben jelentős infrastruktúrafejlesztés valósult meg. A 16 TISZK létrehozása és fejlesztése fontos lépést jelenthet egy, a munkaerő-piaci igényekre jobban reagáló, versenyképesebb szaktudást biztosító és gazdaságosabban fenntartható intézményrendszer kiépítésében. Szükséges a TISZK-ek infrastrukturális feltételeinek folyamatos javítása annak érdekében, hogy térségi, regionális és országos szinten megvalósulhasson a szakképzés intézményhálózatának korszerűsítése, hatékony működésének és működtetésének biztosítása, valamint a munkaerő-piaci igények és a szakképzés összehangolása. A kördiagram a strukturális alapokból származó támogatások felhasználásának százalékos megoszlását mutatja be.³

Operatív programok – eljárás szerinti lekérdezés

1. ábra. A HEFOP strukturális alapokból származó támogatások felhasználásának százalékos megoszlása⁴

- 3 HEFOP-1. Aktív munkaerő-piaci intézkedések támogatása
 HEFOP-2. A társadalmi kirekesztés elleni küzdelem a munkaerőpiacra történő belépés segítségével
 HEFOP-3. Az egész életen át tartó tanulás előmozdítása és az alkalmazkodóképesség fejlesztése
 HEFOP-4. Az oktatás, a szociális szolgáltatások és az egészségügyi ellátórendszer infrastruktúrájának fejlesztése
 HEFOP-5. Technikai segítségnyújtás
- 4 Forrás: www.nfu.hu

REGIONALITÁS ÉS FELSŐOKTATÁS, MINT FEJLESZTÉSI DIMENZIÓK

A TÁMOP céljait és prioritásait rendszerezi a következő táblázat. Ez az operatív program a munkaerőpiac kínálati oldalán, a humán erőforrások fejlesztésére irányul. Az Európai Szociális Alap forrásaira támaszkodva a humán szolgáltatások intézményrendszerei átfogó reformjának megvalósítására, és mindezek által a munkaerő-piaci aktivitás növelésére irányuló tartalmi és rendszerfejlesztő intézkedéseket foglalja magában.

A program átfogó célja a munkaerő-piaci részvétel növelése, melyet a következő specifikus célok és prioritási tengelyek szerint valósít meg (2. ábra).

A másik jelentős program, a Társadalmi Infrastruktúra Operatív Program (TIOP) fő törekvése, hogy az Európai Regionális Fejlesztési Alap segítségével megteremtse az aktivitás növelésének, az emberi erőforrások fejlesztésének, és az ehhez szükséges intézményi reformok sikeres megvalósításának előfeltételét jelentő fizikai infrastruktúrális háttérrel. Ennek specifikus céljai és prioritási tengelyei láthatók (3. ábra).

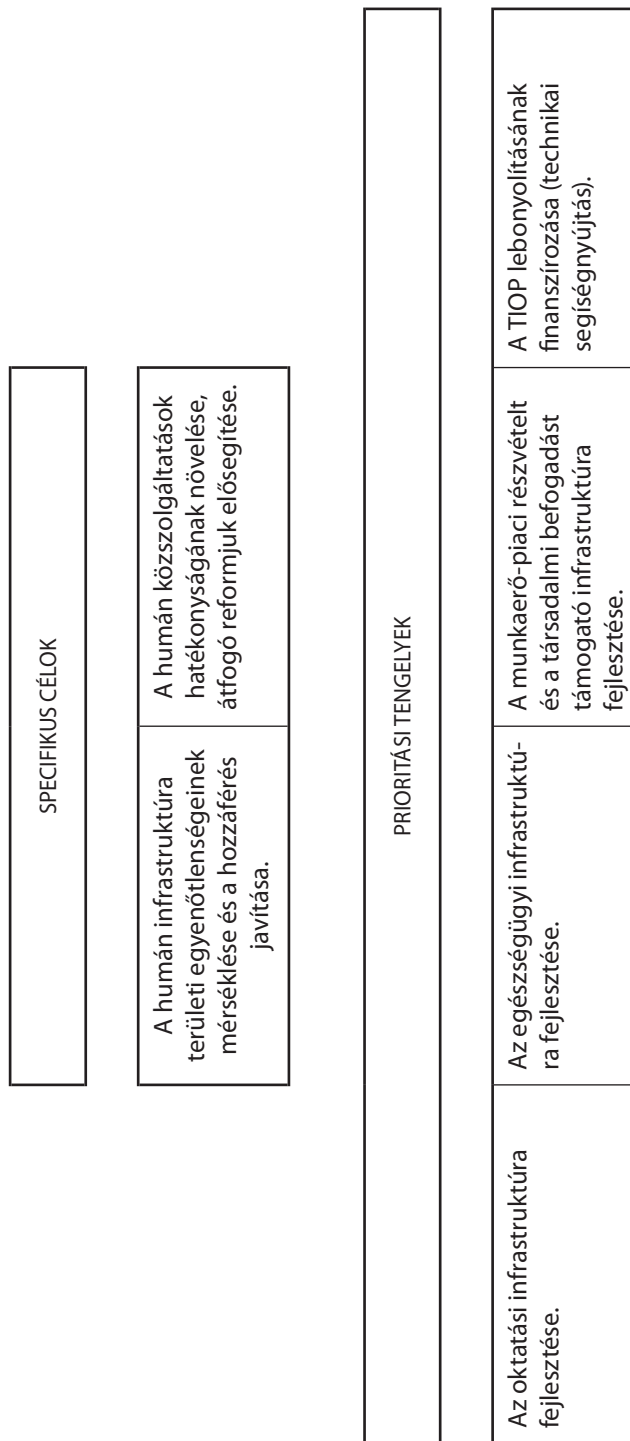
Az Új Magyarország Fejlesztési Terv (ÚMFT) által megfogalmazott programokban és azok projektkiírásában minden eddiginél jobban érzékelhető az a fordulat, amely átértelmezi az iskolai tanítás-tanulás szűk kereteit az egész életen át tartó tanulás paradigmájává. E rendszer a már szinte teljesnek tekinthető középfokú oktatás és az elmúlt évtizedben jelentős expanziót mutató felsőfokú képzés jóvoltából olyan alapot képez, mely az iskoláztatás minősége által hosszabb távra képes meghatározni a munkavállaló tudását. A fejlesztések szervezeti irányultságát szemlélve valóban stratégiai jelentőségű a felsőfokú intézmények korszerűsítése.

Ha a tanulók/hallgatók összetételét vizsgáljuk, akkor jól érzékelhetőek az ezredfordulót követő változások. Magyarország 70 működő felsőoktatási intézményébe 381 ezren iratkoztak be a 2008/2009-es tanévben. Nappali tagozatos képzésben 243 ezren vesznek részt, az esti, levelező és távoktatási tagozatokon 138 ezer fő a létszám. A felsőoktatási intézményekben 16 ezer hallgató vesz részt felsőfokú szakképzésben, a beiratkozott hallgatók mindössze 4%-a. Az új képzési rendszernek megfelelően 192 ezer hallgató alapképzésben, 7 ezer hallgató mesterképzésben, 20 ezer pedig osztatlan képzésben vesz részt. A főiskolákon 59 ezer hallgató, az egyetemi szintű alapképzési programokban 63 ezer hallgató, szakirányú továbbképzésben 18 ezer hallgató folytat tanulmányokat és további 7 ezer hallgató pedig PhD, DLA képzésben vesz részt.

A következő évtizedben a hallgatói létszám már napjainkban is tapasztalható stagnálására, illetve enyhe csökkenésére lehet számítani. A 2008/2009. tanévben 17 ezer fővel, 4%-kal kevesebben iratkoztak be a felsőoktatási intézményekbe, mint az előző tanévben. A létszámcsökkenés a nappali tagozatos képzésben résztvevők számának stagnálása mellett, az esti, levelező és távoktatási tagozatok hallgatólétszámának 11%-os csökkenése miatt következett be (OKM, Statisztikai Osztály). A csökkenés másik oka – a demográfiai adatok alapján – az egyetemista és főiskoláskorú népesség létszámának enyhe csökkenése. E mellett a többciklusú képzés bevezetése, és a több területre

SPECIFIKUS CÉLOK	
A munkaerő-piaci kereslet és kínálat összehangjának javítása. Az aktivitás területi különbségeinek csökkentése. A változásokhoz való alkalmazkodás segítése.	Az egész életen át tartó tanulás elősegítése. Az egészségi állapot és a munkavégző-képesség javítása. A társadalmi összetartozás erősítése, az esélyegyenlőség támogatása.
PRIORITÁSI TENGELEK	
A foglalkoztathatóság fejlesztése, a munkaerőpiacra való belépés ösztönzése. Technikai segítségnyújtás a konvergencia régiókban.	Minőségi oktatás és hozzájárás biztosítása mindenkinek. Egészségmegőrzés, és egészségügyi humán erőforrás fejlesztés.
	A felsőoktatás tartalmi és szervezeti fejlesztése, a tudáslapú gazdaság kiépítése érdekében.

2. ábra. A TÁMOP specifikus céljai és prioritási tengelyei

3. ábra. A TIOP specifikus céljai és prioritási tengelyei

is kiterjedő állami szabályozás új eszközei (például a kiválóság növelését célzó intézkedések, a matematikai, műszaki és természettudományos végzettséget szerző hallgatók arányának növelése, a szakoktatás, -képzés és a felnőttképzés minőségét és vonzerejét növelő intézkedések; a továbbtanulási és felsőoktatási tanulási lehetőségek megnyitása, valamint intézkedések a társadalmi partnerek bevonásának erősítése a képzésbe, különösen a képzések és képesítések ágazati megközelítései tekintetében) nyomán 2013-ig fokozatosan csökken a hallgatók által a rendszerben eltöltött idő. Ezek a folyamatok összességükben lehetővé teszik, hogy a felsőoktatásban az expanzió helyett alapvetően a minőségi szempontok kerüljenek előtérbe. Ha az új fejlődési szakasz egyetlen legfontosabb jellemzőjét akarunk kiemelni, akkor azt mondhatjuk, hogy a tömegoktatás több mint egy évszázadon át tartó korszakát valószínűleg felváltja az egyénre szabott oktatás korszaka.

A 2006-ban megkezdett mélyreható tartalmi, strukturális reformok következetes megvalósítása révén a felsőoktatási intézmények a jelenleginél aktívabb és kezdeményezőbb szerepet vállalhatnak a tudásalapú gazdaság kiépítésének felgyorsításában. Ehhez mindenképp a továbbképzés újszerű formáinak széleskörű meghonosítására van szükség. A gazdaság – s főként a helyi vállalkozások – szereplőivel való intézményes együttműködésre építve számottevően növelni kell a felsőoktatás potenciálját az innováció, valamint a tudás-disszemináció terén. Emellett javítani kell az intézményirányítás és menedzsment színvonalát, amihez meg kell teremteni a szükséges humán és fizikai kapacitásokat.

2009 május elején az ÚMFT keretében egy – az NFÜ által publikált legfrissebb – felmérés szerint 25 339 pályázat érkezett be és 2 322,7 Mrd Ft támogatást ítéltek oda.

2. táblázat. TÁMOP 4. prioritása a felsőoktatás tartalmi és szervezeti fejlesztése a tudásalapú gazdaság kiépítése érdekében⁵

Konstrukció száma	Konstrukció rövid címe	Felhívás közzététele	Keretösszeg Mrd Ft
4.1.1.	Hallgatói és intézményi szolgáltatásfejlesztés a felsőoktatásban	2008. szeptember 30.	4,027
4.1.2.	Tartalomfejlesztés, képzők képzése, különös tekintettel a matematikai, természettudományi, műszaki és informatikai (MTMI) képzésekre és azok fejlesztésére	2008. szeptember 30.	4,809
4.2.1.	A tudáshasznosulást, tudástranszfert segítő eszköz- és feltételrendszer kialakítása, fejlesztése	2008. június 30.	3,294

5 Forrás: Dr. Köpeczi Bócz Tamás: Felsőoktatás támogatása a TÁMOP-ban és TIOP-ban – eredmények és további lehetőségek. Előadás 2008. május 14. NFÜ Humán Erőforrás Programok Irányító Hatóság

Konstruktó száma	Konstruktó rövid címe	Felhívás közzététele	Keret-összeg Mrd Ft
4.2.2.	Innovatív kutatói teamek alapkutatástól az alkalmazott kutatásig terjedő projektjeinek támogatása	2008. szeptember 30.	8,053
4.2.3.	A tudományos eredmények elismerése és disszeminációja	2008. szeptember 30.	1,500
4.2.4.	Nemzeti Kiválóság Program (valamint a Nemzetközi Kutatóközpont kiváló külföldi kutatókat támogató ösztöndíja)	2008. december 11.	9,334

A TIOP keretében történő pályázati lehetőségek elsődleges törekvése, hogy az Európai Regionális Fejlesztési Alap segítségével megteremtse az aktivitás növelésének, az emberi erőforrások fejlesztésének, és az ehhez szükséges intézményi reformok sikeres megvalósításának előfeltételét jelentő fizikai infrastrukturális háttérrel. Az Európai Szociális Alap (ESZA) a jelenlegi költségvetési időszakban (2007–2013) amellyel, hogy támogatni szándékozik azokat, akik számára különös nehézséget jelent az elhelyezkedés – így a nőket, a pályakezdeket, az idősebb munkavállalókat, a bevándorlókat, a csökkent munkaképességűeket –, segíti a munkavállalókat és a munkáltatókat is a változásokhoz történő alkalmazkodásban. A munkahelyek innovációjának, az élethosszig tartó tanuláshoz és a munkavállalók mobilitásának elősegítésével törekszik erre.

A konvergencia régiók azon magyarországi régiók, ahol az egy főre jutó GDP kevesebb az EU-25 átlagának 75%-nál. A konvergencia régiókban az ESZA társfinanszírozás a projektekben elérheti a teljes költség 85%-át. A regionális versenyképességi és foglalkoztatási régiókban inkább az 50%-os társfinanszírozás fordul elő. Magyarország konvergencia régiói a Közép-magyarországi régió kivül a Dél-alföldi régió, a Dél-dunántúli régió, az Észak-alföldi régió, az Észak-magyarországi régió, a Közép-dunántúli régió valamint a Nyugat-Dunántúli régió.

Az Európai Regionális Fejlesztési Alap 1975 óta működő alap, amely az EU regionális politikájának megvalósítását szolgálja. A regionális politikára szánt összegek 45%-a ezen az alapon keresztül jut a tagállamokhoz. Fő feladata a gazdasági és társadalmi kohézió erősítése, a regionális egyenlőtlenségek felszámolása és a régiók fejlesztésében való részvétel az alábbi területeken: versenyképesség növelő infrastruktúrafejlesztés a kis- és középvállalkozásokra fókuszálva, K+F új technológiák és innováció kifejlesztése, valamint az információs társadalom fejlesztése.

A fejlesztések jelentős mértékben hozzájárulnak az egész életen át tartó tanulás koncepciójának megvalósításához, pozitív hatásai azonban csak hosszú távon lesznek érzékelhetők. Az egész életen át tartó tanulás átfogó logikájának részeként 2013-ig, célként szerepel a szakképző központok kialakítása és a szakmai vizsgarendszer újrafogalmazása. A szakképzés tartalmának hatékony korszerűsítése mellett fontos cél

a kompetencia-elv érvényesítése, vagyis annak elérése, hogy a szakképesítés tananyaga és a vizsgakövetelmény valóban az adott szakmához szükséges készségeket segítse elő, valamint az, hogy olyan képzést nyújtsanak, amelyek ténylegesen a munkaerőpiac igényeivel állnak összhangban. Mindehhez a TÁMOP és TIOP európai uniós forrásai megteremtik a finanszírozási alapot az éves 25-30 Mrd Ft-os tervezett támogatási keretösszeggel, és a megpályázható források többévbiztosítják a fejlesztések anyagi hátterét. A korábbi években nem volt példa arra, hogy ilyen hosszú távra előre tervezhettek volna a szakképző intézmények és ilyen jelentős források álltak volna rendelkezésre. Ez egyszerre kivételes lehetőség és óriási felelősség.

Irodalomjegyzék

- Benedek András: A Tét és a technológiai fejlődés összefüggései. In: Tanulás életem át (Tét) Magyarországon (Szerk.: Benedek András) Tempus Közalapítvány, Budapest, 2008. 105-125. o.
- Halász Gábor: A jelen és jövő iskolája – Közoktatás Magyarországon és Európában in: Az oktatás közügy a VII. Nevelésügyi Kongresszus programja. Művészetek Palotája – Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem. (Szerk.: Benedek András) Budapest, 2008. 17-34.o.
- Köpeczi Bócz Tamás: Felsőoktatás támogatása a TÁMOP-ban és TIOP-ban – eredmények és további lehetőségek. Előadás 2008. május 14. NFÜ Humán Erőforrás Programok Irányító Hatóság
- Zachár László: Az egész életem át tartó tanulás kulcspontjai az emberi erőforrás fejlesztésében. Zárótanulmány. Országos Felsőoktatási Közalapítvány, Budapest, 2003.
- Mervi Karikorpi: A vállalatok és oktatási intézmények együttműködése Finnországban. Innováció közigazgatási, tudományos és oktatási témájú elektronikus magyar nyelvű kiadvány 2008. december <http://www.finnagora.hu>